

природу процентів річних як форми відповідальності за прострочення виконання грошового зобов'язання.

Проаналізувавши кожен з наведених позицій щодо визначення правової природи процентів річних за ч. 2 ст. 625 ЦК України, можна зробити висновок, що усі вони походять із певною аргументацією, але категорично стверджувати про однозначну правильність одних із них і відкидати інші, з огляду на сучасне законодавство, неможливо. Водночас, необхідно врахувати розміщення відповідних норм в ЦК України. Ст. 625 ЦК України розміщена в главі під назвою «Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання», тобто законодавець певним чином виділив проценти річних як самостійну форму відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Лунц Л. А. Денежное обязательство в гражданском и коллизионном праве капиталистических стран. – М.: Юриздат, 1948. – 215 с.
2. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 272 с.
3. Постанова Верховного Суду України від 06.06.2012 у справі № 6-49цс12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24976442>
4. Безклубий І. А. та ін. Відповідальність у приватному праві : монографія / за заг. ред. І. Безклубого. – К. : Грамота, 2014 – 415 с.
5. Печений О. Проблеми відповідальності за порушення грошового зобов'язання // Підприємство, господарство і право. – 2005. – № 3. – С. 53-56.

Ільєнко О.О.

студент,

Науковий керівник: Безклубий І.А.

доктор юридичних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДОГОВОРУ КОНТОКОРЕНТУ

Незважаючи на глибоку, в тому числі фінансову кризу в країні, банківська система має поступово розвиватися не тільки за рахунок збільшення кількості банківських установ, а й в результаті розширення кола послуг, які надаються клієнтам. Банки можуть надавати депозитні, кредитні, розрахункові та інші поширені банківські послуги, але в умовах жорсткої конкуренції та для задоволення потреб більш широкого

кола споживачів необхідно надавати нетрадиційні, новітні банківські послуги. Однією з найменш досліджених нетрадиційних цивільно-правових конструкцій є договір контокоренту.

Контокорентні договірні відносини були предметом дослідження ще в XIX – на початку XX ст. та досить активно застосовувалися на практиці, але в сучасних умовах регулювання відповідних відносин взагалі відсутнє. Правову природу надання послуг за договором контокоренту досліджували такі науковці як: М.М. Агарков, А.Е. Вормс, М.В. Карпов, О.С. Копитова, В.П. Коряков, Г.Ф. Шершеневич.

Хоча теоретично питанню контокоренту приділялась деяка увага вітчизняних фахівців, фактично, єдиним нормативним актом, який безпосередньо визначав та характеризував контокорентні відносини була постанова ЦВК і РНК СРСР від 23 липня 1930 року № 40/53 «Про договір контокоррента» [2].

Вказана постанова встановлювала, що за договором контокоренту сторони взаємно заносять на єдиний рахунок (контокорентний рахунок) свої вимоги один до одного. Сторона, яка виявилася боржником при закритті рахунку, зобов'язана сплатити іншій стороні різницю, що утворилася (сальдо).

Зазначений нормативний акт досить повно визначає сутність відносин за договором контокоренту. Сторони домовляються про створення єдиного рахунку на який будуть заноситись взаємні зобов'язання. Виконання вимог по відповідним зобов'язанням не пред'являється до виведення сальдо.

Існувала також точка зору, що договір контокоренту є договором кредитування. Зокрема, Г.Ф. Шершеневич писав, що контокорент є договором про відкриття кредиту, але не позикою, так як зобов'язання виникає з моменту досягнення згоди [6, с. 250]. Фактичною метою договору було визначено відкриття кредиту. Сутність цього кредиту полягала у тому, що суми, які належать сплатити одним контрагентом іншому за взаємними угодами, не сплачуються негайно, а залишаються в розпорядженні зобов'язаної сторони. На таку суму виникає негайно борг, який втрачає своє колишнє підставу. Розрахунок по кожній угоді замінювався виведенням сальдо взаємних вимог.

Деякими науковцями (зокрема А.Е. Вормсом, Є.С. Компанійцем, В.П. Коряковим), договір контокоренту розглядається занадто широко, через призму єдиного рахунку, на якому фіксуються всі операції банку з клієнтом і вираховується взаємна заборгованість банку і клієнта. Вказаний підхід змішує договір контокоренту з кредитними та розрахунковими договорами, що повністю нівелює його сутність і призначення [5, с. 76].

Заслуговує на увагу думка М.В. Карпова, який розглядає договір контокоренту як генеральну угоду. За відповідної правової конструкції

договір контокоренту встановлює загальні права та обов'язки сторін, подальша їх конкретизація та розширення відбувається в додаткових договорах. Також, важливим, за відповідного підходу, є включення до суб'єктного складу договірних контокорентних відносин третьої особи, якій доручається ведення рахунку [4, с. 72]. Можна стверджувати, що найчастіше цим суб'єктом договору є банківська установа, яка є самостійним учасником договору, з визначеною сукупністю прав та обов'язків. Найчастіше відповідні права та обов'язки пов'язані з проведенням взаємних розрахунків між сторонами. Зокрема, до них можна віднести оцінку та допуск зобов'язань при внесенні на контокорентний рахунок, встановлення порядку та строків заліку однорідних вимог.

Найбільш сучасне визначення запропоноване О.С. Копитовою, яка визначає договір контокоренту, як цивільно-правовий договір, за яким сторони (фізичні та юридичні особи, за винятком держави), що перебувають між собою у тривалих довірчих (фідуціарних) стосунках відкривають єдиний рахунок у фінансовій установі та зобов'язуються не вимагати один від одного виконання занесених на контокорентний рахунок зустрічних грошових зобов'язань з метою їх подальшого одночасного припинення після закінчення контокорентного періоду, шляхом заліку зустрічних вимог та виведення сальдо [5, с. 170].

Можна виділити ознаки, що характеризують юридичну сутність договору контокоренту:

- наявність єдиного банківського поточного рахунку для сторін договору, на який заносяться взаємні зобов'язання;
- визначення сторонами кола угод, що породжують грошові зобов'язання та закріплення їх у договорі контокоренту (юридичне значення має не занесення вимоги на рахунок (це односторонній акт), а визначення згаданого кола угод саме угодою сторін);
- особливий характер виконання занесених на рахунок зобов'язань (сторони домовляються протягом певного часу «накопичувати» взаємні зобов'язання і погасити їх одночасно в результаті чого виводиться сальдо);
- особливий спосіб припинення занесених на рахунок зобов'язань, а саме, виведення сальдо та його наступне погашення, або перенесення його на новий контокорентний рахунок.

Аналізуючи особливий характер виконання занесених на рахунок зобов'язань М.М. Агарков визначав, що до виведення сальдо сторони зобов'язуються не переуступати свої вимоги, не закладати їх, та не пред'являти їх до виконання [3, с. 209]. Суть договірних контокорентних відносин виключає можливість вчинення сторонами дій, що можуть призвести до примусового одностороннього погашення зобов'язання. Оскільки відповідне погашення зобов'язань до закінчення строку дії

договору суперечить інтересам сторін, які вони мали при укладенні договору контокоренту. Також, неприйнятним є накладення арешту на занесені на рахунок зобов'язання та звернення на них стягнення кредиторами однієї зі сторін, оскільки вони не є сторонами договору.

За результатами проведеного аналізу вказаного поняття можна стверджувати, що існує декілька підходів до правової природи договору контокоренту:

1. Прихильники першого вважають, що договір контокоренту є двостороннім договором банківського рахунку, з обов'язковим третім учасником, банківською установою. Банківська установа обслуговує відповідний рахунок, заносить на нього взаємні грошові зобов'язання, та при закритті виводить сальдо. Хоча за відповідним підходом банк і є обов'язковим, спеціальним суб'єктом, без якого неможливе ведення відповідного рахунку, він не визнається стороною договірних відносин.

2. Другий полягає у тому, що договір контокоренту є договором кредитування. Відповідний підхід звужує розуміння договору контокоренту, та характеризує його тільки з точки зору банківського контокоренту. За відповідної правової конструкції договір укладається між особою та банківською установою. На контокорентних рахунок, який відкривається при укладенні договору заносяться взаємні грошові зобов'язання сторони та банківської установи. Кредитні зобов'язання сторони перед банківською установою, також підлягають внесенню на відповідний рахунок. При вказаній формі кредитування, нараховуються складні відсотки.

3. Третій стверджує, що договір контокоренту є багатостороннім договором. Відповідний підхід передбачає, що банківська установа є третьою стороною договору, що має зобов'язання перед іншими сторонами договору.

У цьому випадку банківська установа має більш широке коло повноважень, оскільки є рівноцінною стороною договору, що має відповідні права та обов'язки (зокрема щодо аналізу можливості занесення на контокорентний рахунок тих чи інших зобов'язань).

Таким чином, використовуючи цю правову конструкцію сторони можуть спрощувати порядок взаємних розрахунків. Це сприяє більшій економічній стабільності, оскільки відкладає строк кінцевих розрахунків і дозволяє підприємствам використовувати вільні кошти у промисловому обігу. Банкам надання вищезазначених послуг дає змогу збільшити обсяг прибутку, диверсифікувати ризики та розширити клієнтуру. Отже, подальше дослідження контокорентних відносин є дуже перспективним напрямком розвитку новітніх банківських послуг.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р., № 435–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 365.
2. О договоре контокоррента: Постановление ЦИК и СНК СССР от 23 июля 1930 года № 40/63 // Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства СССР. – М.: Раздел 1, 1930 – Ст. 409.
3. Агарков М.М. Основы банковского права. Учение о ценных бумагах : курс лекций / М.М. Агарков. – 2-е изд. – М., 1994. – С. 209.
4. Карпов М.В. Договор контокоррента: Правовая природа и перспективы развития // Хозяйство и право, 2000. – № 8. – С. 70-78.
5. Копитова О. С. Договір контокоренту: дис... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Копитова О.С. – К., 2015. – 202 с.
6. Шершеневич Г.Ф. Учебник торгового права / по изданию 1914 г. – Фирма «СПАРК», 1994. – 335 с.

Коломієць М.С.

студентка,

Інститут кримінальної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬСТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Сучасне цивільне право характеризується широким відображенням гуманістичних цінностей. Зокрема, про його прагнення до гуманізації, про спробу його осмислення в «іншому вимірі» свідчить і поява в законодавстві норм, в яких містяться посилення на категорію «моральні засади суспільства».

Дослідження особливостей зазначеної категорії є актуальним питанням для української юриспруденції. Адже реалізація норм права може бути здійснена лише за умови адекватного їх розуміння відповідними суб'єктами, а це виявляється неможливим без правильного розуміння категорій, які були використані законодавцем при конструюванні нормативно-правового акту. До того ж, з одного боку, дотримання моральних засад при реалізації цивільних прав набуло загальнообов'язкового характеру, а з іншого – відсутність формалізованості може спричинити свавілля осіб, що застосовують право. Ймовірно, саме з огляду на наведене, ряд вчених (зокрема, Є. О. Суханов, С. С. Алексєєв) вважають неприпустимим використання правил моралі у якості джерела права.